

ภาคผนวก

สูตรนตปิฎกั มชฌมินิกาย มูลปณณาสกปาฬิ

อตุค]

๔. รตวินิตสูตร

[๒๕๒] เขวมเม สุตํ:- เอกัง สมัยं ภควา ราชคเห วิหริติ เวพฺพเน กถนุทก-
นิวาเป. อถ โข สมฺพหุตา ชาตฺถมิกานํ ภิกฺขุ ชาตฺถมียํ วุตฺตํวฺจุสา, เยเน ภควา,
เตนุปลงฺกมิตฺตํ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสํ. เอกมฺนตํ
นิสฺสินเน โข เต ภิกฺขุ ภควา เขตทวโจ:

โก อนุ โข ภิกฺขเว ชาตฺถมียํ ชาตฺถมิกานํ ภิกฺขุณํ สพรหมจารีนํ เอวํ สม-
ภาวิตอ “อตุคณา จ อปฺปิจฺฉน อปฺปิจฺฉกถณฺจ ภิกฺขุณํ กตุตา, อตุคณา จ สฺนคฺคฺชฺโจ
สฺนคฺคฺชฺจกถณฺจ ภิกฺขุณํ กตุตา, อตุคณา จ ปวิวิคฺคฺโต ปวิเวกกถณฺจ ภิกฺขุณํ กตุตา,
อตุคณา จ อตฺตํวฺจุโจ อตฺตํวฺจกถณฺจ ภิกฺขุณํ กตุตา, อตุคณา จ อารทฺธวฺริโย
วฺริยารมฺภกถณฺจ ภิกฺขุณํ กตุตา, อตุคณา จ สฺตํสํปนฺโน สฺตํสํปนฺนากถณฺจ ภิกฺขุณํ
กตุตา, อตุคณา จ สมาริสํปนฺโน สมาริสํปนฺนากถณฺจ ภิกฺขุณํ กตุตา, อตุคณา
จ ปณฺณาสํปนฺโน ปณฺณาสํปนฺนากถณฺจ ภิกฺขุณํ กตุตา, อตุคณา จ วิมฺบุคฺติ-
สํปนฺโน วิมฺบุคฺติสํปนฺนากถณฺจ ภิกฺขุณํ กตุตา, อตุคณา จ วิมฺบุคฺติฌาณทตฺถสํปนฺโน
วิมฺบุคฺติฌาณทตฺถสํปนฺนากถณฺจ ภิกฺขุณํ กตุตา, โอวาทโก วิมฺบวาทโก สฺนทตฺถโก
สฺมาทปโก สฺมคฺคฺเตชโก สฺมปทฺธโก สพรหมจารีนน”ติ.

ปุณฺณเณ นาม ภนฺเต อายสฺมา มนฺดาณิปุคฺโต ชาตฺถมียํ ชาตฺถมิกานํ ภิกฺขุณํ
สพรหมจารีนํ เอวํ สมฺภาวิตอ “อตุคณา จ อปฺปิจฺฉน อปฺปิจฺฉกถณฺจ ภิกฺขุณํ กตุตา,
อตุคณา จ สฺนคฺคฺชฺโจ ๗ เป ๗ อตุคณา จ ปวิวิคฺคฺโต. อตุคณา จ อตฺตํวฺจุโจ. อตุคณา
จ อารทฺธวฺริโย. อตุคณา จ สฺตํสํปนฺโน. อตุคณา จ สมาริสํปนฺโน. อตุคณา จ
ปณฺณาสํปนฺโน. อตุคณา จ วิมฺบุคฺติสํปนฺโน. อตุคณา จ วิมฺบุคฺติฌาณทตฺถสํปนฺโน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕

. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘ .นนทบุรี : เพิ่มทรัพย์
การพิมพ์, ๒๕๕๓.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์(ชำระเพิ่มเติม ช่วงที่๑/ยุดิ) , พิมพ์ครั้งที่ ๑๙ , กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๖.

_____. พุทธวิธีในการสอน , กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหมิตร พรินติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง
จำกัด, ๒๕๕๑.

วิมุติญาณทัตถสสัมปทาภคณจ ภิกขุณฺโณ กตฺตา, โสวาทโก วิณฺญาปโก สันทสฺสโก
สมาทปโก สมุคฺเคชโก สมุปหังโก สปุรหฺมจารีนฺ”ติ.

[๒๕๓] เตน โข ปน สมนฺเณ อายสฺมา สารีปฺคุโต ภควโต อวิหฺเว นิตฺติโน
โหติ. อถ โข อายสฺมา สารีปฺคุตฺตํ เอตทโหติ “ตสฺมา อายสฺมา ปุณฺณสฺส
มฺหานิปฺคุตฺตํ, สุตฺตตสฺมา อายสฺมา ปุณฺณสฺส มฺหานิปฺคุตฺตํ, ยสฺส
วิณฺญํ สปุรหฺมจาริํ สคฺคํ สมุชฺชา อหฺมสฺส อหฺมสฺส วณฺณํ ภาสฺนติ, ตณฺจ สคฺคา
อพฺภนฺนโมทติ. อปฺเปวณาม มยฺมปี กทาจิ ภรหิ อายสฺมา ปุณฺณเณ มฺหานิ-
ปฺคุเตน สทฺธิํ สมากฺขณฺยาม, อปฺเปวณาม สฺยา โกจิเทว กถาสฺสตาไป”ติ.

[๒๕๔] อถ โข ภควา ราชคฺเห ยถาภินฺทํ วิหริตฺวา, เยน สวคฺคํ, เตน
จาริกํ ปกฺกามิ; อหฺมปฺพุเพน จาริกณฺจรมาโน, เยน สวคฺคํ, ตทวสฺริ. ตตฺร สฺทํ
ภควา สวคฺคิยํ วิหริติ เชตวเน อนาถบิณฺฑิกสฺส อารามเ. อสฺสสฺส โข อายสฺมา
ปุณฺโณ มฺหานิปฺคุโต “ภควา ภิร สวคฺคํ อหฺมปฺคุโต สวคฺคิยํ วิหริติ เชตวเน
อนาถบิณฺฑิกสฺส อารามเ”ติ.

[๒๕๕] อถ โข อายสฺมา ปุณฺโณ มฺหานิปฺคุโต เสนาสนํ สํสาเมตฺวา
ปคฺคจฺจรมาทาย, เยน สวคฺคํ, เตน จาริกํ ปกฺกามิ; อหฺมปฺพุเพน จาริกณฺจรมาโน,
เยน สวคฺคํ เชตวนํ อนาถบิณฺฑิกสฺส อารามเ, เยน ภควา, เตนปสฺงกมิ; อป-
สฺงกมิทฺวา ภควนฺทํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺหํ นิตฺติ. เอกมฺหํ นิตฺติโน โข อายสฺมา
ปุณฺณํ มฺหานิปฺคุตํ ภควา ชมฺมียา กถาย สันทสฺสสฺส สมาสเปตี สมุคฺเคชสฺส
สมุปหังสฺส. อถ โข อายสฺมา ปุณฺโณ มฺหานิปฺคุโต ภควา ชมฺมียา กถาย
สันทสฺสสฺส สมาสเปตี สมุคฺเคชสฺส สมุปหังสฺส ภควโต ภาสฺนํ อภินฺนทฺวา อหฺ-
มทิตฺวา อฏฺฐายาสฺนา ภควนฺทํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขินํ กตฺวา, เยน อหฺมวณฺ,
เตนปสฺงกมิ ทิวาวิหาราย.

[๒๕๖] อถ โข อณฺเณคโร ภิกฺขุ, เยนายสฺมา สารีปฺคุโต, เตนปสฺงกมิ; อป-
สฺงกมิทฺวา อายสฺมา สารีปฺคุตํ เอตทวโจ “ยสฺส โข คุวํ อาวสฺส สารีปฺคุต

วศก]

๔. รตนีนิตตคต

๒๑๗

ปุนณุตต นาม ภิกขุโน มนุชานิปุคตุตต อภินุหิ กิตฺตยมาโน อโหสิ, โส
ภควตา รมมียา กถาย สันทตฺติโต สมหาทฺติโต สมนุคฺเตชฺชิตโต สมนุหิตฺติโต ภควโต
ภาตํ อภินนุทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อญฺญายาสนา ภควนํ อภิวาทิตฺวา ปทกฺขิณํ
กตฺวา, เยน อนฺธวณฺ, เทน ปกุกฺกนฺโต ทิวาวิหารายา”ติ.

อถ โข อายตฺมา สารีปฺพุโต ธรรมานรूपํ นิตฺถนํ อาทาย อายตฺมณํ ปุณฺณ
มนุชานิปุคตํ ปิฏฺฐิจิตฺโต ปิฏฺฐิจิตฺโต อนุพนฺธิ ตํฐานํโตกํ. อถ โข อายตฺมา ปุณฺณ
มนุชานิปุคโต อนฺธวณฺ อชฺโฌคคาเหตุวฺหา อชฺโฌคตฺรตฺถมํ รุกฺขมฺมูเต ทิวาวิหารํ นิตฺถิ.
อายตฺมาปิ โข สารีปฺพุโต อนฺธวณฺ อชฺโฌคคาเหตุวฺหา อชฺโฌคตฺรตฺถมํ รุกฺขมฺมูเต ทิวา-
วิหารํ นิตฺถิ.

อถ โข อายตฺมา สารีปฺพุโต สายนุหตฺมยํ ปฏิสฺสตุตฺตานา วุฏฺฐิจิตฺโต, เยนายตฺมา
ปุณฺณ มนุชานิปุคโต, เทนุปลงฺกมิ; อุปสงฺกมิทฺวา อายตฺมตา ปุณฺณเนน มนุชานิ-
นิปุคฺเตน สทฺธิ สมนุโมทิตฺ; สมนุโมทนํยํ กถํ สารีณํยํ วตฺตีสาวเรทฺวา เขกมณํ นิตฺถิ.
เขกมณํ นิตฺถินโน โข อายตฺมา สารีปฺพุโต อายตฺมณํ ปุณฺณ มนุชานิปุคตํ
เขกทวโจ:

[๒๕๗] ภควติ โน อาวุโส พฺรหฺมจฺริยํ วุตฺถตฺตํ. เขวมาวุโสติ. กิณฺหุ
โห อาวุโส ตตฺตวิตฺถุทฺทกํ ภควติ พฺรหฺมจฺริยํ วุตฺถตฺตํ. โน หิทํ อาวุโส. กิ
ปนาวุโส จิตฺตวิตฺถุทฺทกํ ภควติ พฺรหฺมจฺริยํ วุตฺถตฺตํ. โน หิทํ อาวุโส. กิณฺหุ โห
อาวุโส ทิฏฺฐิจิตฺถุทฺทกํ ภควติ พฺรหฺมจฺริยํ วุตฺถตฺตํ. โน หิทํ อาวุโส. กิ ปนาวุโส
กงฺขาวิตฺตรณวิตฺถุทฺทกํ ภควติ พฺรหฺมจฺริยํ วุตฺถตฺตํ. โน หิทํ อาวุโส. กิณฺหุ โห
อาวุโส มคฺคามคฺคณทตฺถนวิตฺถุทฺทกํ ภควติ พฺรหฺมจฺริยํ วุตฺถตฺตํ. โน หิทํ อาวุโส.
กิ ปนาวุโส ปฏิปทาณทตฺถนวิตฺถุทฺทกํ ภควติ พฺรหฺมจฺริยํ วุตฺถตฺตํ. โน หิทํ
อาวุโส. กิณฺหุ โห อาวุโส ฌานทตฺถนวิตฺถุทฺทกํ ภควติ พฺรหฺมจฺริยํ วุตฺถตฺตํ. โน
หิทํ อาวุโส.

“กัณฺหุ โข อากุโส ตัถฺตวิสุทฺถกฺกํ ภควติ พุทฺทมจฺริยํ วุตฺถตฺตํ”ติ อิติ ปุณฺณโง
 ตมาโน “โน หิทํ อากุโส”ติ วเทถิ. “กั ปนากุโส จิตฺตวิสุทฺถกฺกํ ภควติ พุทฺทมจฺริยํ
 วุตฺถตฺตํ”ติ อิติ ปุณฺณโง ตมาโน “โน หิทํ อากุโส”ติ วเทถิ. “กัณฺหุ โข อากุโส
 ทิฏฺฐิจิวิสุทฺถกฺกํ ภควติ พุทฺทมจฺริยํ วุตฺถตฺตํ”ติ อิติ ปุณฺณโง ตมาโน “โน หิทํ อากุโส”ติ
 วเทถิ. กั ปนากุโส กงฺขาวิตฺตณวิสุทฺถกฺกํ ๗ เป ๗ กัณฺหุ โข อากุโส มคฺคา-
 มคฺคณณทตฺตณวิสุทฺถกฺกํ. กั ปนากุโส ปฏฺธิปทาณณทตฺตณวิสุทฺถกฺกํ. “กัณฺหุ โข อากุโส
 ณาณทตฺตณวิสุทฺถกฺกํ ภควติ พุทฺทมจฺริยํ วุตฺถตฺตํ”ติ อิติ ปุณฺณโง ตมาโน “โน หิทํ
 อากุโส”ติ วเทถิ. กัมคฺกํ จรหากุโส ภควติ พุทฺทมจฺริยํ วุตฺถตฺตํ. อนุปาทาปริ-
 นิพฺพานคฺกํ โข อากุโส ภควติ พุทฺทมจฺริยํ วุตฺถตฺตํ.

กัณฺหุ โข อากุโส ตัถฺตวิสุทฺธิ อนุปาทาปรินิพฺพานนฺติ. โน หิทํ อากุโส. กั
 ปนากุโส จิตฺตวิสุทฺธิ อนุปาทาปรินิพฺพานนฺติ. โน หิทํ อากุโส. กัณฺหุ โข อากุโส
 ทิฏฺฐิจิวิสุทฺธิ อนุปาทาปรินิพฺพานนฺติ. โน หิทํ อากุโส. กั ปนากุโส กงฺขาวิตฺตณวิสุทฺธิ
 อนุปาทาปรินิพฺพานนฺติ. โน หิทํ อากุโส. กัณฺหุ โข อากุโส มคฺคามคฺคณณทตฺตณ-
 วิสุทฺธิ อนุปาทาปรินิพฺพานนฺติ. โน หิทํ อากุโส. กั ปนากุโส ปฏฺธิปทาณณทตฺตณวิสุทฺธิ
 อนุปาทาปรินิพฺพานนฺติ. โน หิทํ อากุโส. กัณฺหุ โข อากุโส ณาณทตฺตณวิสุทฺธิ
 อนุปาทาปรินิพฺพานนฺติ. โน หิทํ อากุโส. กั ปนากุโส อญฺญคฺคฺร อิมหิ รมฺเมหิ
 อนุปาทาปรินิพฺพานนฺติ. โน หิทํ อากุโส.

“กัณฺหุ โข อากุโส ตัถฺตวิสุทฺธิ อนุปาทาปรินิพฺพานนฺ”ติ อิติ ปุณฺณโง ตมาโน “โน
 หิทํ อากุโส”ติ วเทถิ. “กั ปนากุโส จิตฺตวิสุทฺธิ อนุปาทาปรินิพฺพานนฺ”ติ อิติ ปุณฺณโง
 ตมาโน “โน หิทํ อากุโส”ติ วเทถิ. “กัณฺหุ โข อากุโส ทิฏฺฐิจิวิสุทฺธิ อนุปาทา-
 ปรินิพฺพานนฺ”ติ ๗ เป ๗ กั ปนากุโส กงฺขาวิตฺตณวิสุทฺธิ. กัณฺหุ โข อากุโส มคฺคา-
 มคฺคณณทตฺตณวิสุทฺธิ. กั ปนากุโส ปฏฺธิปทาณณทตฺตณวิสุทฺธิ. “กัณฺหุ โข อากุโส
 ณาณทตฺตณวิสุทฺธิ อนุปาทาปรินิพฺพานนฺ”ติ อิติ ปุณฺณโง ตมาโน “โน หิทํ อากุโส”ติ
 วเทถิ. “กั ปนากุโส อญฺญคฺคฺร อิมหิ รมฺเมหิ อนุปาทาปรินิพฺพานนฺ”ติ อิติ ปุณฺณโง

วศก]

๔. รตวินิตตฤค

๒๑๘

ตมาโน “โน หิภัง อวสุโต”ติ วเทติ. ยถากถัง ปนาคูโต อิมุตตัง ภาสิตตตต อคฺคโต
ทฏฺฐพฺโพทฺธิ.

[๒๕๘] ตตฺถวิตฺตฤคิ เจ อวสุโต ภควา อหุปาทาปรีนิพฺพานํ ปญฺณเปยฺย, ตตฺถปาทา-
นญฺเฌว ตมาโน อหุปาทาปรีนิพฺพานํ ปญฺณเปยฺย. จิตฺตวิตฺตฤคิ เจ อวสุโต ภควา
อหุปาทาปรีนิพฺพานํ ปญฺณเปยฺย, ตตฺถปาทาญฺเฌว ตมาโน อหุปาทาปรีนิพฺพานํ ปญฺณ-
เปยฺย. ทิฏฺฐิจิตฺตฤคิ เจ อวสุโต ภควา อหุปาทาปรีนิพฺพานํ ปญฺณเปยฺย, ตตฺถปาทาญ-
เฌว ตมาโน อหุปาทาปรีนิพฺพานํ ปญฺณเปยฺย. กงฺกาวิตฺตวณฺณวิตฺตฤคิ เจ อวสุโต ภควา
อหุปาทาปรีนิพฺพานํ ปญฺณเปยฺย, ตตฺถปาทาญฺเฌว ตมาโน อหุปาทาปรีนิพฺพานํ ปญฺณ-
เปยฺย. มคฺคคามคฺคกณฺณทตฺถวิตฺตฤคิ เจ อวสุโต ภควา อหุปาทาปรีนิพฺพานํ ปญฺณ-
เปยฺย, ตตฺถปาทาญฺเฌว ตมาโน อหุปาทาปรีนิพฺพานํ ปญฺณเปยฺย. ปฏฺฐิปาทกณฺณทตฺถว-
ิตฺตฤคิ เจ อวสุโต ภควา อหุปาทาปรีนิพฺพานํ ปญฺณเปยฺย, ตตฺถปาทาญฺเฌว ตมาโน
อหุปาทาปรีนิพฺพานํ ปญฺณเปยฺย. ฌานทตฺถวิตฺตฤคิ เจ อวสุโต ภควา อหุปาทา-
ปรีนิพฺพานํ ปญฺณเปยฺย, ตตฺถปาทาญฺเฌว ตมาโน อหุปาทาปรีนิพฺพานํ ปญฺณเปยฺย.
อญฺญคฺค เจ อวสุโต อิมเหติ รุมฺเมเหติ อหุปาทาปรีนิพฺพานํ อภิวิตฺตํ, ปุณฺณรฺรโน
ปรีนิพฺพาเยยฺย. ปุณฺณรฺรโน หิ อวสุโต อญฺญคฺค อิมเหติ รุมฺเมเหติ. เตนฺหาสุโต อุมฺมมฺเต
กริตฺตตมาโน; อุมฺมมฺยปฺปเรกฺกเจ วิมฺบญฺญ ปุริสสา ภาสิตตตต อคฺคโต อารานนฺทิก.

[๒๕๙] เตยฺยถาปี อวสุโต รณฺโฆ ปเตนฺทิตฺตํ โกสฺสทตฺตํ ตาวคฺคิยํ ปฏฺฐิตนฺทตฺตํ
ตาทเกเต ทิณฺณจิทฺเท อจฺจายิกํ กรณฺณํ อุมฺมปฺปเรยฺย; ทตฺตํ อหุคฺคา จ ตาวคฺคิ
อหุคฺคา จ ตาทเกตํ ตคฺค รตวินิตฺตานิ อุมฺมปฺปเรยฺย. อถ ๒ อวสุโต วาธา ปเตนฺทิต
โกสฺสโต ตาวคฺคิยา นิภฺชมิคฺคา อหุคฺคปฺปฏฺฐาเว ปจฺมํ รตวินิตํ อภिरุเหยฺย, ปจฺจเนน
รตวินิตฺเตน ทคฺคิยํ รตวินิตํ ปาปฺปญฺเญยฺย. ปจฺมํ รตวินิตํ วิตฺตตฺตเรยฺย, ทคฺคิยํ รตวินิตํ
อภिरุเหยฺย, ทคฺคิเยน รตวินิตฺเตน ทคฺคิยํ รตวินิตํ ปาปฺปญฺเญยฺย. ทคฺคิยํ รตวินิตํ วิตฺตตฺตเรยฺย,
ทคฺคิยํ รตวินิตํ อภिरุเหยฺย, ทคฺคิเยน รตวินิตฺเตน จคฺคกฺคํ รตวินิตํ ปาปฺปญฺเญยฺย. ทคฺคิยํ

วคฺค]

๔. รัตนินิสดุคค

๒๒๓

ยาวเทว มคฺคามคฺคณณทตฺถนวิตุทฺทคฺคา, มคฺคามคฺคณณทตฺถนวิตุทฺทอิ ยาวเทว
ปฏิปทาณณทตฺถนวิตุทฺทคฺคา, ปฏิปทาณณทตฺถนวิตุทฺทอิ ยาวเทว ณาณทตฺถน-
วิตุทฺทคฺคา, ณาณทตฺถนวิตุทฺทอิ ยาวเทว อนุปาทาปรีนินฺพพานคฺคา, อนุปาทาปรีนิน-
พพานคฺคํ โข อารุโธ ภกฺคอิ พุทฺธมฺจริยํ อุตฺตมฺคฺคิตฺติ.

[๒๖๐] เหว่ อุตฺเต, อายตฺตมา ตาริปุคฺคโต อายตฺตมฺคํ ปุณฺณํ มนฺตานิปุคฺคํ
เอตทโวจ “โก นามิ อายตฺตมา? กถณฺจ ปณายตฺตมฺคํ ตฺพฐมฺจาริ ชานนฺคํ”ติ.
“ปุณฺณโณ”ติ โข เม อารุโธ นามิ, “มนฺตานิปุคฺคโต”ติ จ ปน มํ ตฺพฐมฺจาริ
ชานนฺคํติ. อจฺฉริยํ อารุโธ, อพฺภุคํ อารุโธ; ยถา คํ ตฺตวคฺคา ตาวเกณ ตมฺมเทว
ตฺตฤ ตาตฺถํ อาชานนฺเตน, เอวเมว อายตฺตมา ปุณฺณเณน มนฺตานิปุคฺคเตน คมฺภีรฺวา
คมฺภีรฺวา ปณฺนิหา อนุมตฺตํ อนุมตฺตํ พฺยากคฺคา. ตาภา ตฺพฐมฺจาริณํ, ตฺตทฺธตาภา
ตฺพฐมฺจาริณํ, เย อายตฺตมฺคํ ปุณฺณํ มนฺตานิปุคฺคํ ตณฺหิติ ทตฺถนาย, ตณฺหิติ ปยิริ-
ปาสฺนายน. เจตณฺทฺทเกณ เจปํ ตฺพฐมฺจาริ อายตฺตมฺคํ ปุณฺณํ มนฺตานิปุคฺคํ มุทฺธนา
ปรีทฺธนา ตณฺหณฺยํ ทตฺถนายน, ตณฺหณฺยํ ปยิริปาสฺนายน, เตตฺถมฺปิ ตาภา เตตฺถมฺปิ ตฺตทฺธ.
อมฺหากมฺปิ ตาภา, อมฺหากมฺปิ ตฺตทฺธ, เย มยํ อายตฺตมฺคํ ปุณฺณํ มนฺตานิปุคฺคํ
ตณฺหาม ทตฺถนายน, ตณฺหาม ปยิริปาสฺนายนาคิ.

เหว่ อุตฺเต, อายตฺตมา ปุณฺณโณ มนฺตานิปุคฺคโต อายตฺตมฺคํ ตาริปุคฺคํ เอตทโวจ
“โก นามิ อายตฺตมา? กถณฺจ ปณายตฺตมฺคํ ตฺพฐมฺจาริ ชานนฺคํ”ติ. “อุปตฺติโธ”ติ
โข เม อารุโธ นามิ, “ตาริปุคฺคโต”ติ จ ปน มํ ตฺพฐมฺจาริ ชานนฺคํติ.
ตฺตฤคฺคปฺเปณ วคฺ กิร โภ ตาวเกณ ตฺทฺธิ มนฺตณฺมามา น ชานิมฺห “อายตฺตมา
ตาริปุคฺคโต”ติ. ตเจ หิ มยํ ชานณฺยยาม “อายตฺตมา ตาริปุคฺคโต”ติ, เอตคฺคกมฺปิ โน
นปฏฺธิกาเตยฺย. อจฺฉริยํ อารุโธ, อพฺภุคํ อารุโธ; ยถา คํ ตฺตวคฺคา ตาวเกณ
ตมฺมเทว ตฺตฤ ตาตฺถํ อาชานนฺเตน, เอวเมว อายตฺตมา ตาริปุคฺคเตน คมฺภีรฺวา
คมฺภีรฺวา ปณฺนิหา อนุมตฺตํ อนุมตฺตํ ปุจฺฉิตคฺคา. ตาภา ตฺพฐมฺจาริณํ, ตฺตทฺธตาภา

ธพฺรหฺมจารีนํ, เย อายสฺมนํ ตํวํปฺคํ ตณฺหิ ทสฺสํนาย, ตณฺหิ ปยฺรฺปาตํนาย.
 เจตฺตุนฺทเกน เจปํ ธพฺรหฺมจาริ อายสฺมนํ ตํวํปฺคํ มุทฺธนา ปรีหฺรณฺตา ตณฺหยฺ
 ทสฺสํนาย, ตณฺหยฺ ปยฺรฺปาตํนาย, เตสฺมํปํ ตาภา เตสฺมํปํ สุตฺตํ. อมฺหากมฺปํ
 ตาภา อมฺหากมฺปํ สุตฺตํ, ye มยํ อายสฺมนํ ตํวํปฺคํ ตณฺหิ ทสฺสํนาย, ตณฺหิ
 ปยฺรฺปาตํนายติ.

อิติห เต อุกฺโกปํ มหํนาคา มณฺณมณฺณสฺสํ สฺภาสํ สมนฺโมทิสฺสํ.

รตฺวินิตฺตํ นิจฺจํ จตฺตํ.

สูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิคาย มูลปัณณาสก์

๔. รณวินิตสูตร

ว่าด้วยราชรถ ๗ ผลัด

ภิกษุยกย่องพระปุลณมันทานิบุตร

[๒๕๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน^๑ เขตกรุงราชคฤห์ ครั้นนั้น ภิกษุผู้มีถิ่นกำเนิดเดียวกันจำนวนมาก จำพรรษาในท้องถื่น (ของตน)แล้ว ได้มาเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุเหล่านั้นว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปไหนหนอที่ภิกษุเพื่อนพรหมจารีในท้องถื่นยกย่อง อย่างนี้ว่า

‘ตนเองเป็นผู้มีก่น้อย’^๒ และกล่าวอุปปัจจนกตา(เรื่องความมีก่น้อย)แก่ภิกษุทั้งหลาย

^๑ กลันทกนิวาปสถาน หมายถึงเป็นสถานที่สำหรับพระราชทานเหยื่อแก่กระแต (ม.ม.อ. ๒/๒๕๒/๔๑-๔๒)

^๒ เป็นผู้มก่น้อย หมายถึงความมีก่น้อย ๔ ประการ คือ (๑) เป็นผู้มก่น้อยในปัจจุบัน ๔ (๒) เป็นผู้มก่น้อยใน อดีตได้แก่ ไม่ประสงค์ให้ผู้อื่นรู้ความที่ตนสมทานอุตงค์ (๓) เป็นผู้มก่น้อยในการเล่าเรียน ได้แก่ ไม่ปรารถนาให้ผู้อื่นรู้ความที่ตนเป็นพหูสูต (๔) เป็นผู้มก่น้อยในการบรรลธรรม ได้แก่ ไม่ปรารถนาให้ผู้อื่นรู้ความที่ตนเป็นพระโสดาบัน เป็นต้น (ม.ม.อ. ๒/๑๕๒/๔๗-๔๘)

๒๓๔ พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิคาย มูลปัณณาสก์ [๓. โอบัมม

ตนเองเป็นผู้สันโดษ^๑ และกล่าวสันตญูจิกขา(เรื่องความสันโดษ)แก่ภิกษุทั้งหลาย

ตนเองเป็นผู้สัจ^๒ และกล่าวปวิเวกกขา(เรื่องความสัจ)แก่ภิกษุทั้งหลาย

ตนเองเป็นผู้ไม่คลุกคลี^๓ และกล่าวอสังสัคคกขา(เรื่องความไม่คลุกคลี)แก่ภิกษุทั้งหลาย

ตนเองเป็นผู้ปรารภความเพียร^๔ และกล่าววิริยารัมภกขา(เรื่องการปรารภความเพียร)แก่ภิกษุทั้งหลาย

ตนเองเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล^๕ และกล่าวศีลสัมปทา(เรื่องความสมบูรณ์ด้วยศีล)แก่ภิกษุทั้งหลาย

ตนเองเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยสมาธิ^๖ และกล่าวสมาธิสัมปทา(เรื่องความสมบูรณ์ด้วยสมาธิ)แก่ภิกษุทั้งหลาย

^๑ เป็นผู้สันโดษ หมายถึงความสันโดษ ๓ ประการ คือ (๑) ยถาลาภสันโดษ เป็นผู้สันโดษตามมีตามได้ ทั้งดีและไม่ดี (๒) ยถาพลสันโดษ เป็นผู้สันโดษตามกำลังทั้งกำลังของตนและของทายก (๓) ยถาสารูปสันโดษ เป็นผู้สันโดษตามสมควรแก่สมณภาวะ

สันโดษ ๓ ประการ ในปัจจัย ๔ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร จึงเป็นสันโดษ ๑๒ (ม.ม.อ. ๒/๒๕๒/๔๘-๕๐)

^๒ เป็นผู้สัจ หมายถึงมีวิเวก ๓ ประการ คือ (๑) กายวิเวก สัจกาย ได้แก่ อยู่ผู้เดียวทุกอิริยาบถ (๒) จิตตวิเวก ได้แก่ ได้สมาบัติ ๘ (๓) อุปธิวิเวก ได้แก่ บรรลุนิพพาน (ม.ม.อ. ๒/๒๕๒/๕๐)

^๓ เป็นผู้ไม่คลุกคลี หมายถึงไม่คลุกคลีด้วยการคลุกคลี ๕ ประการ คือ (๑) การคลุกคลีด้วยการฟัง (๒) การคลุกคลีด้วยการเห็น (๓) การคลุกคลีด้วยการสนทนาปราศรัย (๔) การคลุกคลีด้วยการอยู่ร่วมกัน (๕) การคลุกคลีทางกาย (ม.ม.อ. ๒/๒๕๒/๕๑)

^๔ เป็นผู้ปรารภความเพียร หมายถึงการทำความเพียรทางกายและทางจิตให้บริบูรณ์ (ม.ม.อ. ๒/๒๕๒/๕๔)

^๕ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล คำว่า ศีล ในที่นี้หมายถึงปาริสุทธิศีล ๔ ประการ [คือ (๑) ศีลคือการสังวรในพระปาติโมกข์ (๒) ศีลคือการสำรวมอินทรี ๖ (๓) ศีลคือการพิจารณาใช้สอยปัจจัย ๔ (๔) ศีลคือการเลี้ยงชีวิตด้วยความบริสุทธิ์] (ม.ม.อ. ๒/๒๕๒/๕๔)

^๖ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยสมาธิ คำว่า สมาธิ ในที่นี้หมายถึงสมาบัติ ๘ คือ รูปฌาน ๔ และอรูปฌาน ๔ อันเป็นบาทแห่งวิปัสสนา (ม.ม.อ. ๒/๒๕๒/๕๔)

วรรค]

๔. รณวินิตสูตร

๒๓๕

ตนเองเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยปัญญา และกล่าวปัญญาสัมปทาภา(เรื่องความสมบูรณ์ด้วยปัญญา)แก่ภิกษุทั้งหลาย

ตนเองเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวิมุตติ และกล่าววิมุตติสัมปทาภา(เรื่องความสมบูรณ์ด้วยวิมุตติ)แก่ภิกษุทั้งหลาย

ตนเองเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวิมุตติญาณทัสสนะและกล่าววิมุตติญาณทัสสนสัมปทาภา(เรื่องความสมบูรณ์ด้วยวิมุตติญาณทัสสนะ)แก่ภิกษุทั้งหลาย

เป็นผู้ให้โอวาท แนะนำ ชี้แจงให้เพื่อนพรหมจารีทั้งหลายเห็นชัด ชวนใจให้ ยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแก่วักล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริง”

ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระปุลณ- มันดานีบุตรเป็นผู้ที่พวกภิกษุเพื่อนพรหมจารีต้องถนอมยกย่องอย่างนี้ว่า

ตนเองเป็นผู้มีก้น้อย และกล่าวอัปปิจจกถาแก่ภิกษุทั้งหลาย

ตนเองเป็นผู้สันโดษ ...

ตนเองเป็นผู้สงัด ...

ตนเองเป็นผู้ไม่คลุกคลี ...

ตนเองเป็นผู้ปรารภความเพียร ...

ตนเองเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ...

ตนเองเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยสมาธิ ...

ตนเองเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยปัญญา ...

ตนเองเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวิมุตติ ...

ตนเองเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวิมุตติญาณทัสสนะ และกล่าววิมุตติญาณทัสสน- สัมปทาภาแก่ภิกษุทั้งหลาย

เป็นผู้ให้โอวาท แนะนำ ชี้แจงให้เพื่อนพรหมจารีทั้งหลายเห็นชัด ชวนใจให้ ยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแก่วักล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริง”

๒๓๖ พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิคาย มูลปัณณาสก์ [๓. โอปัมม

[๒๕๓] ขณะนั้น ท่านพระสารีบุตรได้นั่งเฝ้าพระผู้มีพระภาคอยู่ ณ ที่ใกล้ ได้มีความคิดว่า “เป็นลาภของท่านพระปุลณมันตานีบุตร ท่านพระปุลณมันตานี-บุตรได้ดีแล้ว ที่พวกภิกษุเพื่อนพรหมจรรย์เป็นวิญญูชนเลือกเฟ้น กล่าวยกย่อง พรรณนาคุณเฉพาะพระพักตร์ของพระศาสดา และพระศาสดาก็ทรงอนุโมทนาการ กระทำนั้น บางทีเราคงได้พบกับท่านพระปุลณมันตานีบุตรแล้ว สนทนาปราศรัย กันสักครั้งหนึ่ง”

[๒๕๔] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่กรุงราชคฤห์ตามพระอัธยาศัย แล้วจึงเสด็จจาริกไปโดยลำดับจนถึงกรุงสาวัตถี ประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ท่านพระปุลณมันตานีบุตรทราบข่าวว่า “ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จมาถึงกรุงสาวัตถี แล้วประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี”

พระปุลณมันตานีบุตรเข้าเฝ้าพระพุทธองค์

[๒๕๕] ครั้นนั้น ท่านพระปุลณมันตานีบุตรจึงเก็บงำเสนาสนะ ถือบาตรและ จีวรจาริกไปโดยลำดับตามทางที่จะไปยังกรุงสาวัตถีถึงพระเชตวัน อารามของอนา-ถปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถีแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควร ครั้นนั่งเรียบร้อยแล้ว พระผู้มีพระภาค จึงทรงชี้แจงพระปุลณมันตานีบุตรให้เห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแก่แล้วกล้า ปล่อยขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถา ลำดับนั้น ท่านพระปุลณมันตานีบุตร เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแก่แล้วกล้า ปล่อยขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วย ธรรมิกถาแล้ว ได้ชื่นชม ยินดีพระภาษิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะ ถวายอภิวาท กระทำประทักษิณ แล้วเข้าไปสู่ป่าอันธวัน เพื่อพักผ่อนในเวลากลางวัน

วรรค]

๔. รถวินิตสูตร

๒๗๗

[๒๕๖] ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่แล้วกล่าวว่า “ท่านพระสารีบุตร พระปุณณมันตานีบุตรที่ท่านสรรเสริญอยู่เนือง ๆ นั้น (บัดนี้) พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญ แก่ล้ากล้า ปลอดภัยให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถาแล้ว ท่านก็ชื่นชม ยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะถวายนอนวิเวก กระทบระตักผืน แล้วหลีกไปสู่ป่าอันธวันเพื่อพักผ่อนในเวลากลางวัน”

ลำดับนั้น ท่านพระสารีบุตรรีบถือผ้าสีทนะ (ผ้ารองนั่ง) แล้วติดตามท่านพระปุณณมันตานีบุตรไปข้างหลัง ๆ พอที่จะแลเห็นศีรษะกัน ครั้งนั้น ท่านพระปุณณมันตานีบุตร เข้าไปในป่าอันธวัน แล้วนั่งพักผ่อนในเวลากลางวันอยู่ที่โคนไม้แห่งหนึ่ง แม้ท่านพระสารีบุตรเข้าไปสู่ป่าอันธวัน แล้วก็นั่งพักผ่อนในเวลากลางวันอยู่ที่โคนไม้แห่งหนึ่งเหมือนกัน

เป้าหมายแห่งพรหมจรรย์ตามลำดับวิสุทธิ ๗

ครั้นในเวลาเย็น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่หลีกเร้น^๑ แล้วเข้าไปหาท่านพระปุณณมันตานีบุตรถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วจึงนั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระปุณณมันตานีบุตรว่า

[๒๕๗] “ท่านผู้มีอายุ ท่านประพจน์พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคของเราหรือ”

ท่านพระปุณณมันตานีบุตรตอบว่า “ขอรับ ท่านผู้มีอายุ”

“ท่านประพจน์พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อสี่วิสุทธิ (ความหมดจดแห่งศีล) หรือ”

“ข้อนี้ หามิได้”

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๑ ข้อ ๘๑ (สัลเลขสูตร) หน้า ๗๐ ในเล่มนี้

๒๓๘ พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิคาย มูลปัณณาสก์ [๓. โอปัมม

“ถ้าเช่นนั้น ท่านประพจน์พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อจิตตวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งจิต) หรือ”

“ข้อนี้ ห้ามได้”

“ถ้าเช่นนั้น ท่านประพจน์พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อทักขวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งทักขิ) หรือ”

“ข้อนี้ ห้ามได้”

“ถ้าเช่นนั้น ท่านประพจน์พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อกังขาวิตรณวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งญาณเป็นเครื่องข้ามพ้นความสงสัย) หรือ”

“ข้อนี้ ห้ามได้”

“ถ้าเช่นนั้น ท่านประพจน์พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อกัมมคัคคญาณ-
ทัสสนวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งญาณที่รู้เห็นว่าเป็นทางหรือมิใช่ทาง) หรือ”

“ข้อนี้ ห้ามได้”

“ถ้าเช่นนั้น ท่านประพจน์พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อปฏิบัติญาณทัสสน-
วิสุทธิ (ความหมดจดแห่งญาณที่รู้เห็นทางดำเนิน) หรือ”

“ข้อนี้ ห้ามได้”

“ถ้าเช่นนั้น ท่านประพจน์พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อญาณทัสสนวิสุทธิ
(ความหมดจดแห่งญาณทัสสนะ) หรือ”

“ข้อนี้ ห้ามได้”

“เมื่อผมถามท่านว่า ‘ท่านประพจน์พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อสลวิสุทธิ
หรือ’ ท่านก็ตอบผมว่า ‘ข้อนี้ ห้ามได้’

เมื่อผมถามท่านว่า ‘ท่านประพจน์พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อจิตต-
วิสุทธิหรือ’ ท่านก็ตอบผมว่า ‘ข้อนี้ ห้ามได้’

เมื่อผมถามท่านว่า ‘ท่านประพจน์พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อทักข-
วิสุทธิหรือ’ ท่านก็ตอบผมว่า ‘ข้อนี้ ห้ามได้’

วรรค]

๔. รถวินีตสูตร

๒๗๕

เมื่อผมถามท่านว่า ‘ท่านประพจน์พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อกังขา-
วิตรณวิสุทธิตหรือ’ ท่านก็ตอบผมว่า ‘ข้อนี้ห้ามได้’

... เพื่อมคคัมคคณณทสสนวิสุทธิตหรือ’ ...

... เพื่อปฏิบัติทาณณทสสนวิสุทธิตหรือ’ ...

เมื่อผมถามท่านว่า ‘ท่านประพจน์พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อญาณ-
ทสสนวิสุทธิตหรือ’ ท่านก็ตอบผมว่า ‘ข้อนี้ ห้ามได้’

เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านประพจน์พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่ออะไรกันเล่า”

“ท่านผู้มีอายุ ผมประพจน์พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่ออนุปาทา-
ปริญพพาน^๑”

“สืลวิสุทธิต เป็นอนุปาทาปริญพพานหรือ”

“ข้อนี้ ห้ามได้”

“จิตตวิสุทธิต เป็นอนุปาทาปริญพพานหรือ”

“ข้อนี้ ห้ามได้”

“ทัญญูวิสุทธิต เป็นอนุปาทาปริญพพานหรือ”

“ข้อนี้ ห้ามได้”

“กัณขาวิตรณวิสุทธิต เป็นอนุปาทาปริญพพานหรือ”

“ข้อนี้ ห้ามได้”

“มคคัมคคณณทสสนวิสุทธิต เป็นอนุปาทาปริญพพานหรือ”

“ข้อนี้ ห้ามได้”

---

^๑ อนุปาทาปริญพพาน หมายถึงปริญพพานที่หาปัจจัยปรุงแต่งมิได้ แต่ในที่นี้ พระเถระหมายเอาสภาวะ
เป็นที่สุด เป็นเลื่อนปลาย เป็นที่จบการประพจน์พรหมจรรย์ของท่านผู้ถือปัจจัยปริญพพาน (ม.ม.อ.
๒/๒๕๘/๖๓-๖๔)

“ปฏิปาณาณทัสสนวิสุทธิ เป็นอนุปาทาปรินิพพานหรือ”

“ข้อนี้ ห้ามได้”

“ญาณทัสสนวิสุทธิ เป็นอนุปาทาปรินิพพานหรือ”

“ข้อนี้ ห้ามได้”

“ธรรมนอกจากธรรมเหล่านี้ เป็นอนุปาทาปรินิพพานหรือ”

พระปุลณมณฺฑานีบุตรตอบว่า “ข้อนี้ ห้ามได้ ท่านผู้มีอายุ”

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า “ท่านผู้มีอายุ เมื่อผมถามท่านว่า ‘สึลวิสุทธิ เป็นอนุปาทาปรินิพพานหรือ’ ท่านก็ตอบผมว่า ‘ข้อนี้ ห้ามได้’

เมื่อผมถามท่านว่า ‘จิตตวิสุทธิ เป็นอนุปาทาปรินิพพานหรือ’ ท่านก็ตอบผมว่า ‘ข้อนี้ ห้ามได้’

... ‘ทัญญูวิสุทธิ เป็นอนุปาทาปรินิพพานหรือ’ ...

... ‘กัณฺฐาตรณวิสุทธิ เป็นอนุปาทาปรินิพพานหรือ’ ...

... ‘มคฺคามคคฺคญาณทัสสนวิสุทธิ เป็นอนุปาทาปรินิพพานหรือ’ ...

... ‘ปฏิปาณาณทัสสนวิสุทธิ เป็นอนุปาทาปรินิพพานหรือ’ ...

เมื่อผมถามท่านว่า ‘ญาณทัสสนวิสุทธิ เป็นอนุปาทาปรินิพพานหรือ’ ท่านก็ตอบว่า ‘ข้อนี้ ห้ามได้’

เมื่อผมถามท่านว่า ‘ธรรมนอกจากธรรมเหล่านี้ เป็นอนุปาทาปรินิพพานหรือ’ ท่านก็ตอบผมว่า ‘ข้อนี้ ห้ามได้’

(เมื่อเป็นเช่นนี้) จะพึงเห็นเนื้อความของคำที่ท่านกล่าวแล้วนี้ได้อย่างไร”

[๒๕๘] ท่านพระปุลณมณฺฑานีบุตรกล่าวว่า “ท่านผู้มีอายุ ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสึลวิสุทธิว่าเป็นอนุปาทาปรินิพพาน ก็ชื่อว่าพึงบัญญัติธรรมที่ยังมีอุปาทานว่าเป็นอนุปาทาปรินิพพาน

ถ้าทรงบัญญัติจิตตวิสุทธิว่าเป็นอนุปาทาปรินิพพาน ก็ชื่อว่าพึงบัญญัติธรรมที่ยังมีอุปาทานว่าเป็นอนุปาทาปรินิพพาน

วรรค]

๔. รถวินีตสูตร

๒๘๑

ถ้าทรงบัญญัติทิวาสวิสุทธิว่าเป็นอนุปาทาปรินิพพาน ก็ชื่อว่าพึงบัญญัติธรรมที่ยังมีอุปาทานว่าเป็นอนุปาทาปรินิพพาน

ถ้าทรงบัญญัติกัณหาวิตรณวิสุทธิว่าเป็นอนุปาทาปรินิพพาน ก็ชื่อว่าพึงบัญญัติธรรมที่ยังมีอุปาทานว่าเป็นอนุปาทาปรินิพพาน

ถ้าทรงบัญญัติมัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิว่าเป็นอนุปาทาปรินิพพาน ก็ชื่อว่าพึงบัญญัติธรรมที่ยังมีอุปาทานว่าเป็นอนุปาทาปรินิพพาน

ถ้าทรงบัญญัติปฏิบัติปทาญาณทัสสนวิสุทธิว่าเป็นอนุปาทาปรินิพพาน ก็ชื่อว่าพึงบัญญัติธรรมที่ยังมีอุปาทานว่าเป็นอนุปาทาปรินิพพาน

ถ้าทรงบัญญัติญาณทัสสนวิสุทธิว่าเป็นอนุปาทาปรินิพพาน ก็ชื่อว่าพึงบัญญัติธรรมที่ยังมีอุปาทานว่าเป็นอนุปาทาปรินิพพาน

ท่านผู้มีอายุ ถ้าธรรมนอกจากธรรมเหล่านี้ จักเป็นอนุปาทาปรินิพพานแล้ว ปุถุชนก็จะพึงปรินิพพาน เพราะว่าปุถุชนเว้นจากธรรมเหล่านี้ ผมจะเปรียบเทียบให้ท่านฟัง คนฉลาดบางพวกในโลกนี้ยอมเข้าใจความหมายแห่งถ้อยคำได้ด้วยอุปมาโวหาร

เปรียบเทียบวิสุทธิด้วยรถ ๗ ผลัด

[๒๕๙] ท่านผู้มีอายุ เปรียบเหมือนพระเจ้าปเสนทิโกศลกำลังประทับอยู่ที่กรุงสาวัตถี มีพระราชกรณียกิจด่วนบางประการเกิดขึ้นที่เมืองสาเกต และในระหว่างกรุงสาวัตถีกับเมืองสาเกตนั้นจะต้องต่อรถถึงเจ็ดผลัด

ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จออกจากกรุงสาวัตถี ทรงรถพระที่นั่งผลัดที่หนึ่ง ที่ประตู่พระราชวัง เสด็จไปถึงรถพระที่นั่งผลัดที่สอง

จึงทรงสละรถพระที่นั่งผลัดที่หนึ่ง ทรงรถพระที่นั่งผลัดที่สอง เสด็จไปถึงรถพระที่นั่งผลัดที่ ๓

จึงทรงสละรถพระที่นั่งผลัดที่สอง ทรงรถพระที่นั่งผลัดที่สาม เสด็จไปถึงรถพระที่นั่งผลัดที่สี่

๒๘๒ พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิคาย มูลปัณณาสก์ [๓. โอบัมม

จึงทรงสละรถพระที่นั่งผลัดที่สาม ทรงรถพระที่นั่งผลัดที่สี่ เสด็จไปถึงรถ
พระที่นั่งผลัดที่ห้า

จึงทรงสละรถพระที่นั่งผลัดที่สี่ ทรงรถพระที่นั่งผลัดที่ห้า เสด็จไปถึงรถ
พระที่นั่งผลัดที่หก

จึงทรงสละรถพระที่นั่งผลัดที่ห้า ทรงรถพระที่นั่งผลัดที่หก เสด็จไปถึงรถ
พระที่นั่งผลัดที่เจ็ด

จึงทรงสละรถพระที่นั่งผลัดที่หก ทรงรถพระที่นั่งผลัดที่เจ็ด เสด็จไปถึงประตู
เมืองสาเกตด้วยรถพระที่นั่งผลัดที่เจ็ด

ถ้าพวกมิตรอำมาตย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์จะพึงทูลถามพระองค์ว่า ‘ขอเดชะ
มหาราชเจ้า พระองค์เสด็จจากกรุงสาวัตถีถึงประตูเมืองสาเกตด้วยรถพระที่นั่งผลัด
นี้ผลัดเดียวหรือ’

ท่านผู้มีอายุ พระเจ้าปเสนทิโกศลจะตรัสตอบอย่างไร จึงจะจัดว่าตรัสตอบ
อย่างถูกต้อง”

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า “ท่านผู้มีอายุ พระเจ้าปเสนทิโกศลจะต้องตรัส
ตอบอย่างนี้ จึงจัดว่าตรัสตอบอย่างถูกต้อง คือตรัสว่า ‘เมื่อฉันกำลังอยู่ใน
กรุงสาวัตถีนั้น มีกรณีกิจด่วนบางประการเกิดขึ้นในเมืองสาเกต ระหว่างกรุง
สาวัตถีกับเมืองสาเกตนั้น จะต้องใช้รถถึงเจ็ดผลัด

ครั้งนั้นแล ฉันออกจากกรุงสาวัตถีขึ้นรถผลัดที่หนึ่ง ที่ประตูลัง ไปถึงรถผลัด
ที่สอง สละรถผลัดที่หนึ่ง ขึ้นรถผลัดที่สอง ไปถึงรถผลัดที่สาม สละรถผลัดที่สอง
ขึ้นรถผลัดที่สาม ไปถึงรถผลัดที่สี่ สละรถผลัดที่สาม ขึ้นรถผลัดที่สี่ ไปถึงรถผลัด
ที่ห้า สละรถผลัดที่สี่ ขึ้นรถผลัดที่ห้า ไปถึงรถผลัดที่หก สละรถผลัดที่ห้า ขึ้นรถ
ผลัดที่หก ไปถึงรถผลัดที่เจ็ด สละรถผลัดที่หก ขึ้นรถผลัดที่เจ็ด ไปถึงประตูเมือง
สาเกตด้วยรถผลัดที่เจ็ด’

วรรค]

๔. รวินีสสูตร

๒๘๓

ท่านผู้มีอายุ พระเจ้าปเสนทิโกศลจะต้องตรัสตอบอย่างนี้แล จึงจัดว่าตรัสตอบอย่างถูกต้อง”

ท่านพระปุลณมันตานีบุตรกล่าวว่า “ท่านผู้มีอายุ ข้อนี้อีกฉันนั้นเหมือนกัน สลวิสุทธิมิจิตตวิสุทธิเป็นเป้าหมาย จิตตวิสุทธิมิทิฏฐวิสุทธิเป็นเป้าหมาย ทิฏฐวิสุทธิมีกัขาวิตรณวิสุทธิเป็นเป้าหมาย กัขาวิตรณวิสุทธิมีมคคัมคคญาณทัสสนวิสุทธิเป็นเป้าหมาย มคคัมคคญาณทัสสนวิสุทธิมีปฏิบัติญาณทัสสนวิสุทธิเป็นเป้าหมาย ปฏิบัติญาณทัสสนวิสุทธิมีญาณทัสสนวิสุทธิเป็นเป้าหมาย ญาณทัสสนวิสุทธิมีอนุปาทาปรินิพพานเป็นเป้าหมาย

ท่านผู้มีอายุ ผมอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่ออนุปาทาปรินิพพานโดยแท้”

พระเถระทั้ง ๒ รูปกล่าวสรรเสริญคุณของกันและกัน

[๒๖๐] เมื่อท่านพระปุลณมันตานีบุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรจึงถามว่า “ท่านผู้มีอายุ ท่านชื่ออะไร และเพื่อนพรหมจารีรู้จักท่านว่าอย่างไร”

ท่านพระปุลณมันตานีบุตรตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ ผมชื่อว่าปุลณะ แต่เพื่อนพรหมจารีทั้งหลายรู้จักผมว่า มันตานีบุตร”

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า “ท่านผู้มีอายุ น้าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏปัญหาอันลึกซึ้งที่ท่านพระปุลณมันตานีบุตรเลือกเฟ้น นำมากล่าวแก้ด้วยปัญญาอันลึกซึ้งตามเยี่ยงอย่างพระสาวกผู้ได้สดับแล้ว รู้ทั่วถึงคำสอนของพระศาสดาโดยถ่องแท้จะพึงกล่าวแก้เช่นนั้น เป็นลาภอย่างมากของเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย เพื่อนพรหมจารีทั้งหลายได้ดีแล้ว ที่ได้พบเห็น ได้นั่งใกล้ท่านปุลณมันตานีบุตร แม้หากเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายจะเกิดทุนท่านปุลณมันตานีบุตรไว้บนศีรษะเหมือนเทริดผ้า จึงจะได้พบเห็น ได้นั่งใกล้ แม้ข้อนั้นก็นับว่าเป็นลาภมากของท่านเหล่านั้น ท่านเหล่านั้นได้ดีแล้ว อนึ่ง นับว่าเป็นลาภอย่างมากของผมด้วย ผมได้ดีแล้วด้วย ที่ได้พบเห็น ได้นั่งใกล้ท่านปุลณมันตานีบุตร”

เมื่อท่านพระสารีบุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระปุลณมณฺดาณีบุตรจึงถามว่า “ท่านผู้มีอายุ ท่านชื่ออะไร และเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายรู้จักท่านว่าอย่างไร”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ ผมชื่อว่าอุปติสสะ แต่เพื่อนพรหมจารีทั้งหลายรู้จักผมว่า ‘สารีบุตร’”

ท่านพระปุลณมณฺดาณีบุตรกล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ ผมกำลังพูดอยู่กับท่านผู้เป็นสาวก ผู้ทรงคุณคล้ายกับพระบรมศาสดา มิได้ทราบเลยว่า ‘ท่านชื่อว่าสารีบุตร’ ถ้าผมทราบว่า ‘ท่านชื่อสารีบุตร’ คำเปรียบเทียบกับท่านนี้ คงไม่จำเป็นสำหรับกระผม น่าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ ปัญหาอันลึกซึ้งที่ท่านสารีบุตรเลือกเฟ้นมาถามแล้วด้วยปัญญาอันลึกซึ้งตามอย่างพระสาวกผู้ได้สดับแล้ว รู้ทั่วถึงคำสอนของพระบรมศาสดาโดยถ่องแท้จะพึงถามฉะนั้น เป็นลาภอย่างมากของเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย เพื่อนพรหมจารีทั้งหลายได้ดีแล้วที่ได้พบเห็น ได้นั่งใกล้ท่านพระสารีบุตร แม้หากเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายจะเกิดทุนท่านพระสารีบุตรไว้บนศีรษะเหมือนเทริดผ้า จึงจะได้พบเห็น ได้นั่งใกล้ แม้ข้อนั้นก็เป็ลลาภอย่างมากของท่านเหล่านั้น ท่านเหล่านั้นได้ดีแล้ว อนึ่ง นับว่าเป็นลาภอย่างมากของผมด้วย ผมได้ดีแล้วด้วย ที่ได้พบเห็น ได้นั่งใกล้ท่านสารีบุตร”

พระมหานาคทั้ง ๒ รูปนั้นต่างชื่นชมภาสิตของกันและกัน ดังนี้แล

รตฺวินิตสูตรที่ ๔ จบ